

“Que hi hagi una prevenció digna del seu nom: que permeti a la gent adoptar conductes, actituds o evitar certes coses davant de les drogues amb tranquil·litat”

Ens plau presentar-vos aquesta entrevista que hem fet al mestre i amic Oriol Romaní durant el juny de 2012. L'Oriol és, a part d'una bellíssima persona, Doctor en Història (Antropologia Cultural) per la Universitat de Barcelona (1982) i Catedràtic d'Antropologia Social al Departament d'Antropologia, Filosofia i Treball Social (que va dirigir entre 2001-2004) de la Universitat Rovira i Virgili (URV).

A més ha esset coordinador del Màster Oficial en Antropologia de la Medicina i Salut Internacional en el seu primer bienni (2006 -2008). És membre del comitè directiu del Màster Interuniversitari en Joventut i Societat des del seu inici (2008-09). Professor del Màster Internacional "Sistema Penal i Problemes Socials" (departaments de Dret Penal, Universitat de Barcelona i Universidad de la Plata, Argentina).

Va ser dels pioners a Espanya en l'ús de la metodologia biogràfica, així com en l'estudi dels grups juvenils i dels usos de drogues. A més de les investigacions i estudis sobre salut i drogues (Antropologia de la Medicina), moltes d'elles de tipus aplicat, ha treballat també sobre cultures juvenils i diferents aspectes de la marginació social (Antropologia Urbana).

Col·laborador d'institucions privades (IRES, GENUS, FAD, etc.) i públiques (PNSD, OTDGC, ajuntaments, etc.), sobretot en qüestions de drogues i marginació. Ha estat consultor de la Unió Europea per a Llatinoamèrica en diversos programes (Formació de Professionals del "Cono Sur" 1994-96; Ciutats i Drogues URB-AL, 1997-2000, entre altres). Membre, entre altres societats, de la junta directiva del GRUP IGIA (que actualment presideix), grup interdisciplinari de professionals per a l'estudi i la intervenció en el camp de les drogodependències i la salut¹.

Entre les seves principals obres cal destacar A tumba abierta. Autobiografía de un grifota (Barcelona, Anagrama, 1.ª ed. 1983; 2.ª ed. 1986)², Las drogas. Sueños y razones (1.ª ed. 1999; 2.ª ed. 2004 ORIOL ROMANI)³ i juntament amb Jaume Funes Dejar la heroïna. Vivencias, contenidos y circunstancias de los procesos de recuperación⁴ (Funes, Jaume i Romaní, Oriol, 1985, Madrid: Creu Roja Espanyola).

Ha impartit moltes xerrades i conferències sobre el tema de les drogues, la salut, els joves i d'altres temes de preocupació social.

1 Adaptat de <http://antropologia.urv.es/dafits-urv/index.php/es/oriolromani.html>

2 Pdf del llibre http://antropologia.urv.es/dafits-urv/images/web/A%20tumba%20abierta_p_1.pdf - http://antropologia.urv.es/dafits-urv/images/web/A%20tumba%20abierta_p_2.pdf

3 Pdf del llibre: <http://antropologia.urv.es/dafits-urv/images/web/ORIOL%20ROMANI%20Las%20drogas%20S%20y%20R.pdf>

4 Pdf del llibre: http://antropologia.urv.es/dafits-urv/images/stories/Romani_Funes_DH.pdf

PRESENTACIÓ

1. Qui és l'Oriol Romaní? Presenta't tu mateix...

Professionalment fa més de 25 anys que treballo a la Universitat Rovira i Virgili, on sóc catedràtic d'Antropologia Social. Imparteixo classes sobretot en els Màsters d'Antropologia Mèdica i en el de Joventut i Societat. També faig recerca sobre temes de drogues, joventut... Per exemple, la última recerca que hem acabat fa poc, juntament amb en Carles Feixa, ha estat sobre "els ponts i les barreres" que els joves immigrants troben a la Unió Europea per inserir-se a les societats on van. Ha estat una recerca feta amb set països europeus, i que ha durat tres anys.

Per alta banda, també soc president del Grup IGIA . És la meva faceta no tant acadèmica. Des de l'associació fa molts anys que donem "la vara" amb el tema de la necessitat d'unes noves polítiques de drogues. També es realitzen petites recerques aplicades a programes d'intervenció, diagnòstics, formació...

CULTURA I INSTITUCIONS

2. En els teus escrits parles del pes cultural del consum de drogues. Pots aprofundir en aquest tema?

Les drogues i el seu consum depenen molt de les variables culturals. Així com la manera en com estan inserides aquestes drogues i la gent que les pren. Entenent la cultura en el sentit antropològic, esclar. El context sociocultural és el que acabarà condicionant el que pensem que són les drogues, perquè serveixen, etc. I quina consideració tenim d'elles: com les prenem, etc. També el tipus de subjecte que existeix a una societat; i el tipus de fabricació, cultiu i distribució de les diferents substàncies, etc.

3. Tenen en compte les institucions aquest factor cultural quan les aborden?

Crec que ara ja el tenen una mica més en compte. El problema és que aquí hi havia una manera d'entendre les drogues molt marcada pel fet que: 1) només eren drogues les drogues il·legals; 2) es parlava de la droga en singular, referint-se a substàncies molt diverses i preses de maneres molt variades.

A més, la visió prohibicionista de les drogues es basava, en gran part, en un error bàsic de metodologia: un cop establerta la prohibició, a la primera meitat del segle XX es van fer estudis de consumidors en presons, psiquiàtrics o comunitats terapèutiques, i aquests resultats van extrapolar-se a la resta de gent. I òbviament van sortir uns resultats terribles sobre la forma de consumir-les, les seves conseqüències, etc. D'unes minories en condicions molt precàries, marginalitzades, etc. ho van extrapolar a la gent que consumia drogues sense estar en aquestes condicions. Els estudis antropològics i sociològics van poder demostrar que això no era així, que hi havia molts consumidors diferents i que la cultura era una factor que mediatitzava la manera de consumir. Tot plegat cada vegada està sent més tingut en compte per les institucions.

Tot i que encara costa veure-ho així, crec que hem guanyat respecte èpoques passades.

4. Creus que les institucions estan abordant el tema amb eficàcia? Quina és l'arrel del problema?

Això ja és una altra cosa... Si parlem ara i aquí, depèn de quines institucions, a mi em sembla que amb més eficàcia que fa 10-15 anys sí que s'està fent. Abans va ser un desastre: les institucions no van entendre de que anava l'assumpte i no van entendre la manera en que podien intervenir. Jo penso que, més o menys, a partir del 2000 va haver-hi un canvi en la manera d'entendre la variabilitat de consums, conseqüències, formes d'intervenir, reducció de danys, etc. en molts àmbits.

Penso que hi ha una major capacitat d'incidir, per exemple, en entendre certs consums dins de la "normalitat", com en l'àmbit juvenil. I això ens ha permès intervenir millor. I que no hi hagués el discurs únic des de les institucions del *no-et-droguis-que-és-dolent*. S'ha trobat una manera d'acompanyar als joves a través d'educadors, de gent més pròxima que parla el seu llenguatge, perquè la gent tingui una mica més de seny en determinades situacions. Penso que això ha estat interessant.

Crec que la feina educativa que s'ha fet aquests anys és molt important. Per exemple: el fet del conductor que no beu. Quan IGIA ho va començar a proposar ja fa molts anys ens van dir que estàvem bojos. I ara és una cosa més normalitzada, com el tema de la legalització de les drogues com una forma per abordar millor el problema. Ara ho estan discutint no només intel·lectuals o professionals, sinó presidents llatinoamericans en exercici, perquè el sistema actual no funciona.

A vegades quan un s'avança al seu temps ha d'aguantar que et diguin utòpic, il·lús, però les coses quan s'estudien amb una mica de rigor es pot veure per on aniran. I quan veus que van per on senyalàvem val la pena que ho diguem almenys nosaltres que hi estàvem implicats.

Avui dia es combinen aspectes educatius amb polítiques repressives. De manera molt focalitzada poso per exemple el control d'alcoholèmia. Es combinen diferents mesures però cadascuna en el seu moment i en el seu lloc. Penso que això, almenys en el tema de la incidència de l'ús de drogues en la accidentalitat viària, és evident que ha funcionat. Pel que hi ha certa eficàcia. Tot i això penso que ara aquestes polítiques públiques s'estan deixat de banda, encara que no voldria ser un profeta negatiu...

El que ha fet difícil aquesta eficàcia ha sigut no encertar amb la metodologia d'anàlisi de la realitat. Això va lligat a polítiques que han implicat poc als propis usuaris i han fet que hi hagués una distància molt gran entre el que deia la institució i el que passava en realitat. La democràcia, en el sentit ple del terme, no consisteix només en votar cada 4 anys, sinó en possibilitar que la gent pugui intervenir en la resolució dels seus afers, els que els afecten més directament, i els de tipus més general. Encara queda molt per fer. Això és un dels problemes bàsics que ens afecta pel que fa a la nostra salut, educació i moltes coses més.

EVOLUCIÓ DEL CONSUM DE DROGUES

5. Què destacaries de la situació actual i l'evolució del consum de drogues a Catalunya/ Espanya?

Ara no tinc els números el cap, però a mi em sembla que hi ha una certa normalització. Per un cantó, està clar que hi ha usos que s'han superat, com per exemple a la meva generació que es bevia alcohol com "cosacs": estadísticament, de consum global de cada espanyol, dels anys 60 fins ara, ha baixat molt. El tabac també s'ha pogut contenir bastant. El consum de cànnabis té cicles, i aquests últims anys ha començat a baixar altre cop. Després hi ha altres com la cocaïna, que és d'un ús minoritari però que té molta incidència ja que una part del consum causa molts problemes físics, psíquics, econòmics, etc. O d'altres com la heroïna que sembla que continua essent una minoria semblant a la dels anys 80 la que en pren, però esclar, de característiques diferents: molts "ionquis" s'han mort, d'altres vells consumidors estan lligats a polítiques de reducció de danys que els permet una millora de la qualitat de vida, i també n'hi ha d'altres de més joves que la consumeixen amb altres mètodes diferents de l'agulla (fumada, aspirada...).

Són consums menys *bèsties* pel que fa als efectes nocius d'anys enrere. Si sempre necessitem que les coses estiguin fatal per actuar, això pot fer baixar la guàrdia. Ara bé, si estem "al tanto" del que la gent demanda -sobre els problemes sanitaris i socials que tenen- crec que així es pot afavorir un tipus de polítiques més horitzontals, que tinguin capacitat de monitoritzar les situacions i intervenir quan realment calgui. No se si queda bé dir-ho així, però que la gent pugui disfrutar de tot lo bo del consum de drogues en determinats moments i també veure les conseqüències negatives que això pot comportar per intentar evitar-les. Com tota activitat humana comporta un risc i s'ha de saber valorar. Però en termes reals i no en un pla ideològic, com ha passat moltes vegades fins ara.

6. Hi ha diferències en el consum segons el sexe, el nivell socio-econòmic, edat ...? Algun patró que destacaries?

Sí. Per exemple el consum de cànnabis és més característic de la gent jove. Tot i això hi ha un estudi molt interessant de Juan Gamella i Maria Luisa Jimenez en el que s'analitzen tres generacions diferents de consumidors de cànnabis a Espanya: avis, pares i fills. Gent heterogènia, amb consum de tabac i alcohol... Tot i que estem parlant de dades de 3 o 4 anys enrere, eh!

Un dels grups que sembla que repuntava en el consum de tabac eren dones de mitjana edat de classes populars. Si penses que vol dir això en aquests moments -ser dona, d'edat mitjana, i de classes populars- és evident que moltes vegades necessites un ansiolític a ma. I el tabac els fa d'ansiolític barat (relativament) i a més és fàcil d'aconseguir, doncs no cal anar al metge... I a sobre els permet socialitzar amb les seves iguals.

Els diferents usos que veiem s'han d'entendre en el context de vida de cada persona. Sempre hi haurà persones que quan comencen a consumir ho faran *a-tope*. Això és una cosa que, en estudis fets des de diferents òptiques -fisiològiques, sociològiques, farmacològiques, antropològiques- sempre es detecta: hi ha un grup de gent que es llença

a consumir de manera intensa i no pot parar, però encara no sabem establir les causes de perquè tot això passa.

És molt difícil fer generalitzacions i establir un perfil. Hi ha molts consums, molt heterogenis, molt variats, molt diversos, etc... Això és evident i encara no podem establir causes unívocues dels diferents tipus de consumidors existents.

7. Quin serà el futur de les drogues pel que fa a regulacions legals, tendències de consum? Cap a on t'agradaria que avances?

No se quin futur tindrem, tot i que vaig veient tendències. Hi ha hagut una època d'una ideologia molt consumista. Que també s'ha traslladat a les drogues. Aquesta ideologia consumista anava lligada a una certa bonança econòmica, responent a les exigències del mercat.

L'actual situació d'això que en diuen "crisi", que és en realitat un saqueig de minories molt ben posicionades sobre la resta de la societat, pot tenir una avantatge, per allò de que "no hay mal que por bien no venga": fer-nos més austers en el consum de tot i, per tant, de les drogues també. No hi ha tants calers com per gastar-los en els vicis preferits. Sempre amb l'excepció de les persones que acaben en processos de dependència.

Per un cantó, aventuro aquesta hipòtesi i per l'altre, a mi em sembla i està clar que el model prohibicionista no funciona. El propi Obama discuteix ara amb els presidents llatinoamericans a la cimera de les Amèriques el tema de la regularització de les drogues. Això és reconèixer el fracàs estrepitos de la política prohibicionista i, per tant, estan buscant noves vies per regular-les.

Penso que hi ha prou experiències perquè hi hagi una certa esperança de que això entri en una etapa més raonable. Aquests anys la guerra contra les drogues ha sigut una bogeria. Tota una utopia que ha fet més mal que bé. Pensar que tens la veritat i que és la veritat científica i que s'ha d'imposar a sang i foc –com "la guerra contra el narco" que està passant a Mèxic- està provocant més danys a les persones i a la societat que qualsevol droga.

Per tant penso que s'està entrant en una certa "normalització", que és la que ens pot permetre actuar sobre les drogues amb més tranquil·litat, i decidir com volem que sigui la nostra relació amb elles. I entendre que les drogues són objectes com altres que tenim a la vida social i que els podem fer servir, però que hem de ser curosos com a coses que ens poden afectar molt personalment.

Penso que és cap a on es va. Potser és que sóc molt optimista...

L'IRRUPCIÓ DE LES NOVES TECNOLOGIES

8. Nosaltres últimament estem tractant aquest tema. De fet, en els últims anys hem viscut l'eclosió de les noves tecnologies. Això ha comportat canvis en la forma de comunicació, relació, patrons d'oci, etc. Tot plegat ha fet canviar alguna tendència en el consum de drogues?

La tendència no ho sé, el que sí fa és canviar el paper dels experts.

Les noves tecnologies tenen una part molt interessant per poder accedir a informació i contactes. I això poc o molt fa que hi hagi una capacitat d'informació molt diversa, i fa que des de les institucions, fins i tot de llocs de saber i poder, es vagi més en compte si no es vol fer el ridícul.

També s'ha d'anar en compte en no creure tot el que hi ha a les xarxes, això és evident. És el primer que s'ha de saber, adquirir un criteri. Jo crec que sí que hi ha una incidència real, que fa recol·locar el paper dels experts. Un paper més exigent i per altra banda una ajuda, tan a nivell de coneixement com de relacions.

9. Creus que aquesta eclosió pot comportar problemes? Sovint s'aborden de manera semblant a com s'han tractat les drogues (addicció, etc). Com ho veus?

Un problema pot ser de deixar-te entabanar per tot això. I després està el problema que tot nou enginyer pot crear en unes determinades persones: si hi ha gent que és addicta al mòbil, també ho serà a l'ordinador, però jo crec que són perills una mica marginals. Per exemple amb els adolescents, si a casa hi ha bon rotllo, una certa capacitat de comunicació, etc. jo no veig tan el perill en l'ús dels ordinadors. Una altra cosa és que tinguis una família que no l'aguantes, que el "cole" et vagi malament, i que no acabis de lligar amb els amics. Això fa que et tanquis a l'habitació i comencis a viatjar virtualment. Perquè la vida real només t'ofereix porqueria, no t'ofereix cap incentiu. I això no és culpa de les noves tecnologies: la culpa és de l'entorn i l'espai adolescent. Això que quedi clar.

Amb les drogues passa igual. Perquè hi havia gent que es prenia les coses d'una manera molt bèstia quan era molt jove, doncs el que es veia amb aquest comportament és que li passava alguna cosa. El més important és que si hi ha, en aquest entorn, una certa presència, un acompanyament dels adults o algú de referència, les noves tecnologies no han de ser especialment perilloses.

Més enllà d'aquests processos de dependència en algunes persones, parlar de drogues i parlar de noves tecnologies és tractar dues coses molt diferents. Tot i que també, si ho vols veure així, també et permeten viatjar les dues. Per una altra banda, també s'ha aprofitat per atribuir a les noves tecnologies i a les drogues coses que no eren de les drogues ni de les TICS, sinó que eren de l'entorn social, cultural, etc..

EL PAPER DE LA PREVENCIÓ

10. Estan els sistemes de prevenció obsolets? S'ajusten a la nostra realitat? Què penses que s'està fent bé i malament?

La majoria de prevenció que hem fet servir fins ara han servit poc. Abans et deia que el fet de combinar mesures de proximitat, educatives, repressives i una informació menys dramàtica i real ajuda a que hagin baixat les conseqüències més negatives de cert consum de drogues entre nosaltres.

Podem pensar si això és de veritat una prevenció molt més participativa, a partir dels interessos de la gent. Una prevenció més arrelada a la vida quotidiana de la gent pot funcionar, tot i això no tenim els sistemes per mesurar fins a quin punt aquest descens de les conseqüències negatives del consum de drogues en aquests últims anys entre nosaltres són realment per això. Jo crec que sí, ja que altres factors no els veig. Però no tenim estudis que ho certifiquin realment. Tot i que podem fer hipòtesis raonables sobre com han funcionat les coses. Per tant, això voldrà dir que hauríem de fer prevenció d'aquest tipus i oblidar-nos de la prevenció a través de la por i el "no", que ja s'ha demostrat que no funciona. Això ho tinc molt clar.

Que hi hagi una prevenció digna del seu nom, que permeti a la gent adoptar certes conductes, actituds o evitar certes coses davant de les drogues amb certa tranquil·litat, requereix una certa capacitat, formació, temps i profunditat. Però si va cap aquí, la cosa pot anar bé, entenent la prevenció des d'aquest punt de vista i no com una utopia inútil i contraproductiu. El món sense drogues és impossible: sempre n'hi ha hagut. Una de les definicions de l'home és que és un ésser drogat, per dir-ho d'alguna manera...

Si la prevenció s'entén com la possibilitat del "viure bé", amb les opcions de no usar o de continuar utilitzant aquestes substàncies, però intentant evitar els perills que comporten, té futur. Però si la prevenció s'entén com no a les drogues i un món sense drogues, està molt clar des d'ara que això serà un fracàs.

11. Quins reptes creus que ha d'afrontar la prevenció de drogues?

Saber trobar la metodologia, per ser capaç de veure allò que pot ser negatiu per la gent que consumeix i la gent en general. És interessant fer entendre, des d'una perspectiva de proximitat, que quan un és jove val més que no consumeixi substàncies d'aquestes, perquè és evident que si el cervell encara s'està desenvolupant, ja patim suficients coses en el medi ambient de les ciutats industrials com per afegir-n'hi d'altres.

Si un endarrereix el consum de drogues doncs millor, i això hi ha més possibilitats d'aconseguir-ho si hi ha una labor de proximitat que et convenci d'això, ja que tu veus els avantatges d'això. No perquè un senyor molt savi et digui que això és dolent i que et moriràs, no ho faràs. En aquesta lògica -i és el que ha passat aquest anys basats en la prevenció de la por i el no-, els que comencen a consumir veuen que no es moren i es pensen que "todo el monte es orégano" i es llencen a consumir indiscriminadament, ja que aquest discurs està basat en "la droga", sense distincions.

El repte és trobar aquestes metodologies de proximitat: que siguin capaços d'actuar amb diferents grups de població, això vol dir que en cada grup haurà de ser una mica diferent, haurà d'adaptar-se al terreny, veure quins elements bàsics permetran aquesta confiança, i proximitat per ajudar a la gent a no fer bajanades. I també ajudar a fruitar d'un plaer que els agrada molt. La gent no consumeix drogues perquè sí. És perquè troben coses interessants: plaers, experiències, diversió... Fins i tot ajudar a fugir de certs dolors de viure, dificultats, etc. En definitiva, es busquen certes "crosses químiques".

En els casos que es fa per pur plaer, el consum no acostuma a ser tant problemàtic com quan està lligat a certs problemes. El futur hauria d'anar per aquí: reducció de danys i maximització de beneficis.

12. Calen nous perfils professionals en el marc de la prevenció?

Està clar. Ja hi són tots aquests perfils. Des de gent que sàpiga fer diagnòstics de situacions diverses de manera flexible, lleugeres, amb metodologies que sàpiguen combinar dades més dures, més quantitatives, amb dades més qualitatives i de tipus cultural, fins a gent que sàpiga intervenir d'una manera més propera. En aquest sentit, ja comencem a tenir un conjunt de "tecnologies socials" que van per aquest camí.

Però no hi ha com una bona prevenció general, basada en unes potents polítiques públiques, per tal que aquesta prevenció de la que parlem pugui funcionar.

Hi ha un cas que a mi m'agrada esmentar, com a exemplar, des d'aquest punt de vista, i és el de dues poblacions veïnes de la comunitat de Madrid: Rivas Vaciamadrid i Arganda del Rey. Segons estadístiques de fa uns quants anys (doncs ara ja no es poden obtenir per municipis, sinó en conjunt... perquè serà?) el consum de cànnabis era similar entre els seus joves escolars, d'aproximadament un 30%. Però en canvi hi havia una gran diferència en el fracàs escolar registrat a una i altra població, doncs mentre a la primera era només entorn un 5%, a Arganda rondava el 40%. Cal dir que Rivas Vaciamadrid és una ciutat particular, sobretot en el context de la comunitat de Madrid, ja que té un govern d'esquerres des de fa molt de temps, la majoria viuen en cooperatives de CCOO i UGT, tenen només escoles públiques amb tècniques pedagògiques avançades, un alt nivell de participació ciutadana... Un ambient social molt diferent és el d'Arganda del Rey, on predominava la política més habitual de promoció del "totxo" i del consumisme més rampant.

Que ens diu aquest cas? a) Qualsevol coneixedor de les ciències socials afirmaria que la variable independent no és aquí el consum de cànnabis, sinó que la hipòtesi més raonable és que siguin les polítiques públiques les que provoquen les diferències en els nivells de fracàs escolar, ja que el nivell de consum de cànnabis és el mateix; per tant, b) s'ha de ser seriós, no es pot dir, com fan alguns reputats psiquiatres, que el cànnabis provoca fracàs escolar, doncs això no està comprovat. No està en discussió que el consum de cànnabis en un adolescent que encara té el cervell tendre, per entendre'ns, l'hi farà més mal que bé i si a sobre, com passa de vegades, aquest és un consum intensiu lligat a problemes personals, la cosa es pot complicar molt més, això és evident. Però no s'han de barrejar les coses, no es pot pensar que una metodologia que serveix per a la clínica serveix per a tot, i pontificar des d'un lloc de poder confonent causes i efectes,

entre altres coses perquè això ens impedeix reconèixer les verdaderes causes del fracàs escolar i, per tant, de poder-hi posar remei, i és una manera de desacreditar-se davant els adolescents que, en general, tontos no són; finalment, C) A nivell local, es poden fer coses, a condició que hi hagi una preocupació central per les polítiques públiques de tipus social, sanitari, educatiu, cultural...

Diria que, per fer prevenció, és important que no ens fiem de certs perfils, per més prestigi social que tinguin. És un tema de coneixement social, i de coneixement de la realitat culturalment diversa. Hem de tenir en compte que hi ha gent que coneix això i per tant em d'apostar per perfils de la gent que pot treballar d'aquesta manera dins de les xarxes socials, no de les informàtiques, sinó de les relacions socials del municipi, una prevenció que aposti per això dins d'un conjunt de polítiques públiques potents, per això deia allò d'una prevenció general, que hauria de permetre pensar en programes específics de prevenció de drogues en determinats tipus de població en que seria necessari fer-ho. No decidir a priori des de fora i per a tothom els programes, que no han funcionat.

UNA REFLEXIÓ FINAL

13. Hem fet una aproximació política, sociològica i cultural. Però quin creus que hauria de ser el missatge que la societat transmetés en relació a les drogues?

A la gent que vol consumir aquest tipus de substàncies els diria que intentin passar-ho bé sense fer-se mal. Potser és molt simplista però és el més directe que se m'acudeix. En aquest sentit, les drogues són elements que tenim aquí i ja que els tenim, poden anar-nos bé en certes situacions. Per exemple, el consum d'alguns al·lucinògens en un moment donat de la teva vida i en bones condicions et pot ocasionar un viatge el teu interior que pot ser molt interessant. Això són coses que es saben i hi ha gent que ho ha fet... i podem dir, bromejant: s'han estalviat molt anys en psicoanalista! Per tant hi ha usos per plaer, o per temes de salut i ampliació de coneixement que crec que val la pena valorar-los i saber que els tenim a disposició. Però també s'ha de tenir coneixement i saber que les coses tenen un risc i per tant s'ha d'intentar conèixer els riscos reals que comporta.

I una acotació final: sóc conscient que el tipus de discurs que surt d'aquesta entrevista entra en col·lisió amb els vents dominants que pretenen la destrucció del poc Estat del Benestar que havíem aconseguit a l'Estat Espanyol; per això insisteixo, des del camp de les drogues, en la importància de les polítiques públiques, i en que tothom sigui conscient que hem de defensar-les per a poder sobreviure als atacs d'aquests quatre "mangantes" que, tan a nivell català com espanyol i europeu, es volen quedar amb el que és nostre, perquè és de tots, i ens volen laminar els drets bàsics a l'educació, a la salut, a la protecció social, a les relacions socials i, en definitiva, a una vida digne de tal nom, perquè diuen que no hi ha més remei. Ells son els primers que saben que això és una mentida com una casa, i ara és més urgent que mai demostrar, cadascú des del seu racó, que "el rei va despulat".